

Liikuntapolitiittisen koordinaatioelimen (LIPOKO) ALATYÖRYHMÄN Urheilijan toimeentuloturva ja koulutus EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI

Ammattiurheilijoiden sosiaaliturvaa on aiemmin mietitty vuonna 2013, jolloin sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmän tehtävänä oli selvittää ammattiurheilijoiden sosiaaliturvassa mahdollisesti olevat muutostarpeet ja tehdä niitä koskevat muutosehdotukset sekä selvittää mahdollisuudet järjestää urheilijoiden vanhuudenturva. Työryhmän ehdotukset eivät johtaneet jatkotoimenpiteisiin.

Tämän Liikuntapolitiittisen koordinaatioelimen asettaman alatyöryhmän taustalla on ollut Olympiakomitean esitys ja aloitteellisuus sosioekonomisen aseman parantamiseksi. Komitea on halunnut osallistaa eri tahot laajasti mukaan ja kartoittaa kehityskohteet, muutostarpeet ja niiden kustannukset sekä niiden suhde hallitusohjelmatavoitteisiin. Lisäksi esillä on ollut suhde urheilijoiden työttömyys- ja eläketurvaan sekä opintososiaalisiin etuuksiin.

Ennen vuotta 1995 urheilijoilla ei ollut lainkaan tapaturma- ja työeläkelakeja vastaavaa ansioperusteista sosiaaliturvaa. Urheilijat olivat perusturvajärjestelmän takaamien etuuksien sekä erilaisten vapaaehtoisten vakuutusten varassa. Urheilijoille luotiinkin vuonna 1995 erillinen, yleisiä ansioperusteisia sosiaalivakuutusjärjestelmiä rajoitetumpi ja urheilun erityispiirteet huomioiva vakuutusperiaatteelle rakentuva sosiaaliturvajärjestelmä. Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n johdolla silloiset ammattiurheilun toimijat sopivat yhdessä ne periaatteet, jotka ovat toimineet nykyjärjestelmän pohjana. Sen myötä urheilijoilla on muista työntekijöistä poikkeavat järjestelmät, kuten muun muassa edellä mainitut rajoitetummat tapaturma- ja työttömyysvakuutusjärjestelmät. Vastaavasti urheilijoiden valmennus- ja urheilijarahastot ovat yksilöidysti urheilijoille luotuja järjestelmiä.

Näiden lisäksi urheilijoille huippu-urheilun kehittämisen yhden keskeisen perustan on vuodesta 1995 alkaen muodostanut opetus- ja kulttuuriministeriön urheilijoiden veroton harjoitteluapuraha. Tavoitteena on ollut luoda urheilijan ammattimaiselle valmentautumiselle taloudelliset edellytykset. Apuraha on tarkoitettu urheilijoille, jotka sitoutuvat pitkäjänteiseen sekä ammattimaiseen valmentautumiseen ja joilla arvioidaan olevan menestymismahdollisuuksia tulevissa urheilun kansainvälisissä arvokilpailuissa. Urheilijalla on ollut velvoite laatia koulutus- ja elämänurasuunnitelma.

Kaiken kaikkiaan ammattiurheilijoiden määrä Suomessa on varsin pieni ja keskittynyt. Tapaturmavakuutuskeskuksen Ammattiurheilijoiden vakuutustilaston mukaan urheilijalain perusteella vakuutettuja ammattiurheilijoita oli 1178 henkilöä vuonna 2021 kun heitä vuonna 2020 oli yhteensä 1174. Näistä 80 % urheili amatikseen joko jääkiekossa tai jalkapallossa. Vakuutettujen lukumäärissä on mukana myös vapaaehtoisesti urheilijalain mukaisella vakuutuksella vakuutettuja pelaajia. Valtaosa vakuutetuista urheilijoista on siis joukkueurheilijoita. Opetus- ja kulttuuriministeriön urheilija-apurahaa saa vuosittain noin 250 urheilijaa.

Vaikka urheilijan ammatillinen ura onkin viime vuosina pidentynyt, keskimääräinen urheilijan ura lajista riippuen huipulla kestää viidestä viiteentoista vuoteen. Hyvin harvalla urheilijalla urheilu kantaa kuitenkaan läpi koko loppuelämän. Urheilu-ura on väliaikainen ja riskialtiskin vaihe urheilijan elämänsä elämässä.

Alatyöryhmä kuuli kokouksissaan asiantuntijoita liittyen ammattuurheilijoiden opintososiaalisiin etuuksiin ja niiden esteisiin, urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvaan, työttömyysturvaan sekä aikuiskoulutustukeen ja kävi läpi myös taiteen ja tieteen apurahojen eläketurvaratkaisut.

Suomessa voi urheilla ja huippu-urheilla yli sadassa urheilulajissa. Urheilulajit ovat organisoituneet paikallisesti urheiluseuroiksi ja valtakunnallisesti urheilun lajiliitoiksi, joita on yhteensä 74. Tämä lajien kirjo on merkinnyt sitä, ettei meillä ole olemassa yhtenäistä määrittelyä huippu-urheilusta. Kansallisesti vain harvat lajit saavuttavat ammattilaisuuden vaatimukset. Puhtaaseen markkinoiden ja median ylläpitämään ammattilaisuuteen ylittää Suomessa vain jääkiekko. Muualla Euroopassa jalkapallolla on yliverlainen asema ammattilaisuuden kentällä. Suomessa jalkapallo on haastajan asemassa. Tämän johdosta myös se, milloin urheilija lopettaa uransa tai luokitellaan työttömäksi työnhakijaksi, ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä.

Alatyöryhmän pyynnöstä sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin selvitys urheilijoiden työttömyysturvasta. Se kuvaa kattavasti nykytilannetta sekä haasteita, joita järjestelmään liittyy. Selvitys antaa erinomaisen pohjan sille jatkotyölle, jota Suomen Olympiakomitean tulee yhdessä lajiliittojen, ammattilaisurojen ja pelaaja- ja urheilijajyhdistysten kanssa tehdä. Siinä on määriteltävä huippu-urheilun ja –urheilijan toiminnan ja toimimisen reunaehdot mahdollisimman täsmällisesti. Lisäksi nuo STM:n selvityksessä esiin nostetut huomiot ja kysymykset tulee tarkkaan käydä läpi. Mahdollinen siirtyminen yleisen sosiaaliturvajärjestelmän piiriin merkitsee myös sitä, että urheilijoille luodut erityisjärjestelyt, kuten esimerkiksi urheilijarahastojen ylläpitäminen joudutaan uudelleen arvioimaan.

ALATYÖRYHMÄN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

1. Ammattuurheilijoiden määrä Suomessa on työssä käyvien osuudesta vähäinen. Erillisjärjestelmän rakentaminen urheilijoille tulisi olemaan työläs ja myös kallis. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti vuonna 2020 käynnistettiin sosiaaliturvan kokonaisuudistus, jota valmistelelee parlamentaarinen komitea. Urheilijoiden osalta työttömyysturvakysymykset voisi tarkastella osana sosiaaliturvakomitean esittämää niin kutsuttua omassa työssä työllistymistä koskevassa kokonaisuudessa.
2. Urheilijoiden tapaturma- ja eläkevakuuttamisen osalta urheilun ja vakuutusalan keskusteluyhteyttä on tiivistettävä ja tarvittaessa toimintakäytännön mukaisesti asiaa valmisteltava kolmikantaperiaatteen mukaisesti. Samalla on tunnistettava nykyiset urheilijamaksujen erityisjärjestelyt.
3. Opintososiaalisten etujen osalta urheilijoiden opintotukea tulee tarkastella osana opintotuen kokonaisuudistusta. Sitä työtä varten Suomen Olympiakomitean tulee määritellä se, miten mahdolliset opintotuen joustoon oikeutetut urheilijat määritellään.

Opetus- ja kulttuuriministeriön urheilija-apurahat

Opetus- ja kulttuuriministeriön virkanäkemyksessä tulevan hallituskauden valinnoista on nostettu huippu-urheilijan aseman vahvistaminen yhdeksi asiakokonaisuudeksi. Virkanäkemyksessä todetaan, että urheilu ensimmäisenä ammattina on todellisuutta monelle, ja yhä useammalle pitkäkestoisempi työura. Toisin kuin tieteen ja taiteen apurahansaajilla, valtion urheilija-apurahan saajilla ei ole oikeutta lakisääteiseen eläkevakuutukseen.

Virkanäkemyksessä esitetään alatyöryhmässäkin tehdyn linjauksen mukaisesti, että opetus- ja kulttuuriministeriö selvittää yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa mahdollisuuden valtion urheilu- ja valmennusapurahan saamisesta lakisääteisen eläkevakuutuksen piiriin.

Urheilijarahasto

Urheilijalla, jonka verovuoden urheilutulo ennen tulojen hankkimista ja säilyttämisestä aiheutuneiden menojen vähentämistä on vähintään 9 600 euroa, on oikeus siirtää urheilutulostaan verovapaasti urheilijarahastoon enintään 50 % verovuoden urheilutulon bruttomäärästä, kuitenkin enintään 200 000 euroa. Urheilijarahastoon siirretyt varat urheilija voi tulouttaa urheilu-uran päättymistä seuraavien vähintään 2 ja enintään 10 vuoden aikana tasasuorissa erissä. Urheilija on saanut itse näissä rajoissa ilmoittaa erien lukumäärän. Rahastosta tulouttamisen enimmäisaikarajan poisto mahdollistaisi urheilijalle sen, että hän voisi paremmin suunnitella ja jaksotta varojen käyttöä myös myöhemmässä elämänvaiheessa tai työuran nivelvaiheessa, eikä varoja tarvitsisi välittömästi urheilu-uran jälkeen käyttää. Tällä muutoksella ei olisi taloudellisia vaikutuksia.